

DOI: 10.33994/kndise.2024.69.22  
УДК 343.98

### **Сергій Володимирович Томін**

*Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»*  
ORCID: 0000-0002-2801-2332, e-mail: serhiitomyn@gmail.com

### **Олександр Антонович Лишак**

*Завідувач Івано-Франківського відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України*  
ORCID: 0009-0004-7761-4243, e-mail: oleksandr.lyshak@kndise.gov.ua

## **Експрес-аналіз слідів та об'єктів на місці події інспектором-криміналістом: правове регулювання та практика здійснення**

*У статті розкриваються особливості участі інспектора-криміналіста у вилученні та попередньому дослідженні слідів та об'єктів на місці події. На основі наукових праць визначаються поняття, завдання та основні напрямки попереднього дослідження речових джерел криміналістичної інформації. Авторами аналізуються проблеми, які виникають під час експрес-аналізу інспектором-криміналістом слідів та об'єктів на місці події та пропонуються напрямки їх вирішення.*

**Ключові слова:** експрес-аналіз; попереднє дослідження; спеціаліст; інспектор-криміналіст; судова експертиза; сліди злочину.

---

---

**Постановка проблеми.** Сліди кримінального правопорушення, вилучені під час провадження огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій, містять значний обсяг інформації про механізм злочинної діяльності, причетних до неї осіб, знаряддя та інші обставини вчинення злочину. Визначальну роль у дослідженні відповідних джерел інформації відіграє компетентність учасників слідчої (розшукової) дії. У першу чергу це стосується слідчого та спеціаліста, який залучається для надання допомоги з метою ефективного дослідження об'єктів, які містять на собі криміналістично значущу інформацію.

Стаття 71 КПК України визначає спеціаліста як особу, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Наказом МВС України № 1339 від 03.11.2015 р. передбачено, що з метою організації порядку належного техніко-криміналістичного забезпечення органами поліції для участі в проведенні огляду місця події як спеціалісти залучаються працівники органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.

Положення абз. 2 п. 3 розділу Інструкції, затвердженої зазначеним вище Наказом, до спеціалістів відносять інспекторів-криміналістів. З огляду на зазначене виникає питання обґрунтованості залучення зазначених осіб до провадження слідчих (розшукових) дій та коло завдань, які вони при цьому вирішують [1].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Окремі питання залучення інспектора-криміналіста до провадження слідчих (розшукових) дій розкривали у своїх працях А. Волкова, А. Вуйма, С. Лихова, А. Патик, В. Пясковський, С. Свириденко та ін. Ними, зокрема, досліджувались питання процесуального статусу інспектора-криміналіста, а також окремі аспекти застосування ним засобів криміналістичної техніки.

Разом з тим недослідженими залишаються проблеми ефективності вирішення інспектором-криміналістом одного з основних завдань огляду — забезпечення якості (інформативності) слідів, проведення попереднього дослідження на місці події об'єктів зі слідами кримінального правопорушення.

**Мета дослідження.** Враховуючи зазначене, мета дослідження — окреслити проблеми правового регулювання та практики здійснення експрес-аналізу слідів та об'єктів на місці події інспектором-криміналістом та запропонувати способи їх вирішення.

**Викладення основного матеріалу.** Статтею 71 КПК України передбачено, що спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, а також для надання висновків у випадках, передбачених КПК України.

Водночас, на нашу думку, таку технічну допомогу не можна вважати основним завданням спеціаліста під час огляду місця події.

Як зазначають В. Пясковський та С. Свириденко, основними завданнями спеціаліста є:

- 1) отримати й долучити до кримінального провадження судові докази, що часто мають вирішальне значення для розслідування;
- 2) здійснити об'єктивне й цілеспрямоване планування подальшого розслідування, точно визначити напрям подальшої роботи зі збирання доказів [2, с. 206].

Зазначене підтверджується вимогами Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затвердженої Наказом МВС України від 03.11.2015 № 1339, Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої Наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 та Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України, затвердженого Наказом МВС України від 06.07.2017 № 570, які покладають на спеціалістів під час огляду місця події ряд завдань щодо роботи зі слідами злочину на місці події. Перелік таких завдань крім консультування слідчого з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок щодо порядку та особливостей пакування слідів та об'єктів-слідоносіїв; визначення алгоритму пошуку доказів (слідів, речей, документів) і методів їх виявлення; пошук, виявлення, закріплення та вилучення слідів і речових доказів відповідно до тактики огляду місця події та методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень (п. 2 розд. IV Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події [3], п.п. 4 п. 10 розд. II Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні) також покладає на інспектора-криміналіста обов'язок з проведення експрес-аналізу за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів [4].

Проте у юридичній літературі все частіше висловлюються обґрунтовані сумніви щодо ефективності пошуку, виявлення та вилучення матеріалів (зразків, об'єктів) з місця події з огляду на приписи зазначених нормативно-правових актів.

Як стверджують самі працівники Експертної служби МВС, створення у структурі слідчих підрозділів органів Національної поліції секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій, які відокремлені від підрозділів Експертної служби, має наслідком втрату накопиченого потенціалу експертних підрозділів, засвідчуючи тривожні тенденції у галузі використання спеціальних знань [5, с. 20].

У свою чергу це відображається у низькій якості слідів, що вилучаються під час огляду місця події; вкрай стислому опису слідів у протоколах огляду місця події; зниженні якості порівняльного матеріалу, що надходить для експертних досліджень; численних недоліках, що виникають у процесі призначення судових експертиз, тощо.

Однією з основних причин цього А. Е. Волкова називає саме недостатню компетентність особового складу секторів техніко-криміналістичного забезпечення, слідчих, оперативних працівників, а також зниження загального рівня їх техніко-криміналістичної підготовки [5, с. 20].

На думку автора, усунення вказаних проблем можливе у таких напрямках. Перший з них стосується добору кадрів на посади інспекторів-криміналістів. Другий напрям — процесуальне розширення повноважень спеціалістів (у тому числі працівників секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій). Третій напрям — підвищення компетентності інспекторів-криміналістів, чому сприятимуть регулярні консультації, в організації яких мають брати участь експерти НДЕКЦ МВС України. Четвертий напрям — дедалі більше поширення такої форми використання спеціальних знань, як консультація, що являє собою сполучну ланку, яка забезпечує тісний зв'язок між замовником і виконавцем завдань, здійснення яких потребує застосування науково-технічних засобів і методів [5, с. 20—21].

Про можливість усунення недоліків у роботі інспекторів-криміналістів за рахунок набуття ними досвіду практичної діяльності та підготовки фахівців такої категорії вищими навчальними закладами зі специфічними умовами навчання висловлюються також й інші науковці-криміналісти [6, с. 139].

Безумовно погоджуємося з необхідністю вирішення зазначених завдань організаційно-правового характеру для підвищення ефективності участі інспекторів-криміналістів у провадженні слідчих (розшукових) дій з метою надання допомоги слідчому у застосуванні засобів криміналістичної техніки, проведення вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, складання планів і схем, виготовлення графічних зображень, забезпечення оформлення фото-, звуко- та відеоматеріалів після завершення слідчих (розшукових) дій. Разом з тим вважаємо їх недостатніми для якісної роботи зі слідами злочину загалом, та їх експрес-аналізу зокрема.

Це впливає із суті самого експрес-аналізу, який є попереднім (початковим, доекспертним) дослідженням слідів злочину.

Більшість науковців-криміналістів «попередні» дослідження вважають непроцесуальною формою використання спеціальних знань, які передують судовій експертизі, а їх результати не мають значення судового доказу. Разом з тим час, затрачений експертами на визначення придатності об'єктів, вилучених з місця події, а також встановлення непридатності слідової інформації для ідентифікаційних перевірок під час провадження судових експертиз негативно впливають на хід розслідування та мають наслідком втрату слідів як речових доказів.

На думку С. О. Топорова, попередні дослідження, як форма пізнавальної діяльності, що проводяться під час огляду місця події з використанням спеціальних знань та науково-технічних засобів, направлені на вирішення діагностичних та класифікаційних завдань [7].

Інформація, що передається спеціалістом за результатами попереднього дослідження слідів (об'єктів), сприяє науково-обґрунтованій побудові системи версій, що має найбільш ймовірний характер; раціональному плануванню початкового етапу розслідування злочинів; цілеспрямованій організації розшуку та затримання злочинця по «гарячих

слідах»; ефективному вжиттю інших заходів для вирішення складних завдань, пов'язаних з розслідуванням злочинів.

Враховуючи зазначене, попереднє дослідження може бути визначене як дослідження, що носить експресний характер, не призводить до будь-якого пошкодження сліду (об'єкта-слідоносія), орієнтоване на отримання інформації про механізм та умови скоєння злочину, особливості та навички злочинця, знаряддя злочину, об'єкти слідоутворення, особу злочинця тощо.

Метою попереднього дослідження об'єктів (слідів) є отримання розшукової інформації для розкриття та розслідування злочину.

Основними завданнями попереднього дослідження слідів та об'єктів на місці події є: визначення відношення слідів та об'єктів до події, що розслідується; визначення придатності слідів для ідентифікації; визначення слідоутворюючого об'єкта; механізму утворення слідів.

Про результати попереднього дослідження спеціаліст усно повідомляє учасників слідчої (розшукової) дії. Оскільки ці результати мають значення для подальшого розслідування злочину, їх необхідно оформлювати у вигляді довідки.

Довідки щодо попереднього дослідження складаються спеціалістом з його ініціативи або доручення слідчого на основі та в результаті дій, проведених на місці слідчої (розшукової) дії щодо виявлених при цьому слідів (об'єктів).

Саме письмова довідка спеціаліста є документом, який дозволяє слідчому висунути версії щодо окремих елементів криміналістичної характеристики злочину (особи злочинця, предмета злочинного посягання, знаряддя злочину, часу, місця, обстановки вчинення тощо), а також здійснити пошук відповідних слідів та об'єктів. У довідці відображаються результати попереднього дослідження (експрес-аналізу) слідів (об'єктів) на місці події. Така довідка є непроцесуальним документом та повинна зберігатись у матеріалах справи як, для прикладу, план розслідування кримінального правопорушення.

Залежно від ознак досліджених на місці події об'єктів та слідів, їх значущості та достатності в умовах огляду висновок про обставину, яка підлягає доказуванню, може мати як ймовірний, так і достовірний характер. Так, наприклад, у категоричній формі за результатами попереднього дослідження може вирішуватися питання про придатність слідів рук для ідентифікації особи, розмірні характеристики носіїв інформації (слідів рукавиць, взуття, одягу, інструментів тощо).

Незважаючи на важливість викладених у довідці висновків для розкриття злочину, висунення та перевірки версій, вирішення питання про провадження слідчих (розшукових) дій, у тому числі призначення судової експертизи, положення п.п. 4 п. 10 розділу II Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним

правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні прямо вказує на те, що інспектор-криміналіст не складає письмовий висновок про проведення експрес-аналізу вилучених ним об'єктів. На нашу думку, таке положення суперечить сутності діяльності спеціаліста з виявлення, вилучення та попереднього дослідження слідів та об'єктів на місці події та вивільняє результати такої діяльності взагалі.

До того жрізновидом попереднього дослідження слідів та об'єктів є також їх ідентифікаційне дослідження, яке здійснюється на основі спеціальних знань за масивами експертно-криміналістичного обліку поза межами судової експертизи.

Відповідно до п. 1.4. Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС, затвердженої Наказом МВС України № 390 від 10.09.2009 р., криміналістичні обліки Експертної служби функціонують на трьох рівнях: центральному — у Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України; обласному — у науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах при головних управліннях, управліннях МВС в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, де ведуться обласні колекції; місцевому — у підрозділах з експертно-криміналістичного забезпечення роботи міських, районних органів національної поліції, де ведуться місцеві (місцеві кущові) колекції [8].

Результати перевірки об'єктів за експертно-криміналістичними обліками оформлюються довідкою спеціаліста, який має відповідну кваліфікацію. Наприклад, перевірку за кулегільзотекою проводить особа, яка має право на самостійне проведення досліджень у галузі криміналістичної балістики. Згодом ці результати можуть бути легалізовані у кримінальний процес шляхом призначення та провадження судової експертизи щодо цих же об'єктів.

Інспектор-криміналіст не має допуску до масивів експертно-криміналістичних обліків, тому позбавлений можливості провести відповідну перевірку вилучених слідів та об'єктів.

**Висновки.** Отже, експрес-аналіз слідів та об'єктів на місці події передує проведенню експертного дослідження. Його змістом є оцінка спеціалістом виявлених слідів у вигляді суджень, доекспертне їх вивчення, у тому числі на предмет придатності їх для вирішення питань ідентифікаційного та діагностичного характеру під час провадження у подальшому судової експертизи.

Враховуючи зазначене, ефективним буде дослідження слідів та об'єктів на місці події тією особою, яка буде проводити відповідну судову експертизу вилучених нею ж об'єктів, а, отже, відповідатиме за якість роботи зі слідами на місці події.

Інспектор-криміналіст не є працівником експертної служби МВС України, не є атестованим судовим експертом, не може проводити судову експертизу чи перевірити об'єкти за масивами

експертно-криміналістичного обліку, не несе жодної відповідальності за якість попереднього дослідження слідів на місці події. Вказані обставини визначальним чином впливають на ефективність його роботи з експрес-аналізу об'єктів.

Це вимагає внесення наступних змін до зазначених вище інструкцій МВС України, які регулюють діяльність слідчих підрозділів органів Національної поліції та їх взаємодію з працівниками Експертної служби МВС України: 1) обмежити повноваження інспектора-криміналіста наданням допомоги слідчому у застосуванні засобів криміналістичної техніки, проведенням вимірювання, фотографування, звуко- чи відео-запису, складанням планів і схем, виготовленням графічних зображень, забезпечення оформлення фото-, звуко- та відеоматеріалів після завершення слідчих (розшукових) дій; 2) для проведення експрес-аналізу слідів та об'єктів на місці події передбачити обов'язкове залучення працівників Експертної служби МВС України.

#### Перелік посилань

#### References

1. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text> (дата звернення: 11.10.2023)
  2. Свириденко С., Пясковський В. Щодо питання залучення до участі в слідчих (розшукових) діях працівників МВС України як спеціалістів. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 205—209.
  3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 11.10.2023)
- On the approval of the Instruction on the procedure for involving employees of pretrial investigation bodies of the police and the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as specialists to participate in the inspection of the scene of the incident: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 03.11.2015 No. 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text> (access date: 11.10.2023) [in Ukrainian].
- Svyrydenko, S., Piaskovskyi, V. (2021). Regarding the issue of involving employees of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as specialists in investigative (search) actions. *Entrepreneurship, economy and law*. No. 6. Pp. 205—209 [in Ukrainian].
- On the approval of the Instructions on the organization of the interaction of pretrial investigation bodies with other bodies and units of the National Police of Ukraine in the prevention of criminal offenses, their detection and investigation: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 07.07.2017 No. 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (access date: 11.10.2023) [in Ukrainian].

4. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. URL: [https://zakononline.com.ua/documents/show/378414\\_\\_655649](https://zakononline.com.ua/documents/show/378414__655649) (дата звернення: 11.10.2023).  
On the organization of the activities of investigative units of the National Police of Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 06.07.2017 No. 570. URL: [https://zakononline.com.ua/documents/show/378414\\_\\_655649](https://zakononline.com.ua/documents/show/378414__655649) (access date: 11.10.2023) [in Ukrainian].
5. Волкова А. Е. Підвищення ефективності використання спеціальних знань у розслідуванні кримінальних правопорушень: організаційно-правовий аспект. *Криміналістичний вісник*. 2022. № 1 (37). С. 18—29.  
Volkova, A. E. (2022). Increasing the effectiveness of the use of special knowledge in the investigation of criminal offenses: organizational and legal aspect. *Forensic Herald*. No.1 (37). Pp. 18—29 [in Ukrainian].
6. Патик А. А. Статус, повноваження та відповідальність спеціаліста й інспектора-криміналіста в кримінальному процесі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 133—142.  
Patyk, A. A. (2017). Status, powers and responsibilities of a specialist and forensic inspector in criminal proceedings. *Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*. No. 3 (104). Pp. 133—142 [in Ukrainian].
7. Топоров С. О. Попередні балістичні дослідження на місці події. *Форум права*. 2008. № 3. С. 485—489. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08tsonmp.pdf> (дата звернення: 11.10.2023).  
Toporov, S. O. (2008). Preliminary ballistics studies at the scene. *Law forum*. No. 3. Pp. 485—489. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08tsonmp.pdf> [in Ukrainian].
8. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС : наказ МВС України від 10.09.2009 № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09#Text>. (дата звернення: 11.10.2023).  
On the approval of the Instructions on the organization of the functioning of forensic records of the expert service of the Ministry of Internal Affairs: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated September 10, 2009 No. 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09#Text> (access date: 11.10.2023). [in Ukrainian].

### **Express analysis of traces and objects at a place of event by a forensic inspector: legal regulation and implementation practice**

**S. Tomyn, O. Lyshak**

The article reveals the specifics of the forensic inspector's participation in the recovery and preliminary investigation the traces and objects at a place of event. On the basis of scientific works, it is determined that preliminary research should be understood as research that is express in nature, does not lead to any damage to the trace (trace-carrying object), is focused on obtaining information about the mechanism and conditions of

the commission of the crime, the features and skills of the criminal, crime instruments, traces, identity of the criminal, etc. A preliminary investigation the traces and objects at a place of event precedes the expert investigation. Its content is the specialist's evaluation of the detected traces in the form of judgments, their pre-expert study, including their suitability for solving identification and diagnostic issues during further forensic examination proceedings. The author substantiates the thesis about the effectiveness of the investigation the traces and objects at a place of event by a person who will conduct the appropriate forensic examination of the objects seized by him, and therefore be responsible for the quality of work with traces at the scene of the incident. The forensic inspector is not an employee of the expert service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, is not a certified forensic expert, cannot conduct a forensic examination or check objects according to the arrays of expert forensic accounting, does not bear any responsibility for the quality of the preliminary investigation of traces at a place of event. This requires amendments to the legislation that regulates the activities of the investigative units of the National Police and their interaction with the employees of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

**Keywords:** express analysis; preliminary investigation; specialist; forensic inspector; forensic examination; traces of crime.

- ⇒ Томин, С. В., Лишак, О. А. (2024). Експрес-аналіз слідів та об'єктів на місці події інспектором-криміналістом: правове регулювання та практика здійснення. *Криміналістика і судова експертиза*. Вип. 69. С. 237—245. DOI: 10.33994/kndise.2024.69.22.